Συνέντευξη

L. Randall Wray, καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Μιζούρι στο Κάνσας Σίτι και ανώτατος μελετητής στο Levy Economics Institute of Bard College

Αξιοποίηση του νομισματικού συστήματος για επίλυση των προβλημάτων ανεργίας-φτώχειας

Στον Χ. Πολυχρονίου

Ο ***L. Randall Wray****, ανώτατος μελετητής στο Levy Economics Institute of Bard College και καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Μιζούρι στο Κάνσας Σίτι, είναι* ***ένας από τους σημαντικότερους οικονομολόγους της σύγχρονης μονεταριστικής θεωρίας****. Στην αποκλειστική συνέντευξη που παραχώρησε για την ΕΞΠΡΕΣ στο πλαίσιο της συνεργασίας της με το Levy Institute, ο L. Randall Wray, συγγραφέας πολλών σημαντικών βιβλίων και εκατοντάδων επιστημονικών μελετών και άρθρων, απαντά σε μια σειρά ερωτημάτων για τη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία, την κρίση στην ευρωζώνη και τα μέτρα λιτότητας, τον «δημοσιονομικό γκρεμό» στις ΗΠΑ και τις προοπτικές ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας.*

► Θεωρείστε μία από τις ηγετικές φυσιογνωμίες στη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία (MMT). Από πού προέρχεται η ονομασία MMT;

«Όταν ξεκίνησα να γράφω το πρώτο μου βιβλίο για τη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία, στα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο όρος που χρησιμοποιούσαμε ήταν **chartalism** και αναφερόταν συγκεκριμένα στην προσέγγιση που ανέπτυξε ο G.F. Knapp στο βιβλίο του **Η κρατική θεωρία του χρήματος** (State Theory of Money). Το βιβλίο που έγραψα κατέληξε να έχει τον τίτλο: Κατανοώντας το σύγχρονο χρήμα (Understanding Modern Money) και δημοσιεύθηκε το 1998. Στην Πραγματεία για το χρήμα (Treatise on Money) ο Κέυνς ισχυριζόταν ότι η κρατική προσέγγιση για το χρήμα του Knapp είχε εφαρμογή για τα τελευταία τουλάχιστον 4.000 χρόνια και, ως εκ τούτου, την ονόμασα σύγχρονο χρήμα για να δείξω ότι, ενώ **δεν μπορούμε να γνωρίζουμε την πραγματική ιστορική προέλευση του χρήματος, μπορούμε ωστόσο να είμαστε σίγουροι ότι ήταν κρατικό χρήμα για τα τελευταία τουλάχιστον 4.000 χρόνια.** Ίσως η ιστορία για την ανταλλαγή εμπορευμάτων να είναι αληθινή για κάποιο πολύ μακρινό παρελθόν (εγώ δεν το πιστεύω), αλλά αυτό είναι άσχετο για οποιοδήποτε νομισματικό σύστημα τυγχάνει να έχουμε γνωρίσει».

Όλοι αυτοί οι υστερικοί των ελλειμμάτων σφάλλουν όταν λένε ότι οι ΗΠΑ θα ξεμείνουν από χρήματα

Αγνοήστε τους οικονομολόγους του ΔΝΤ. Δεν ξέρουν τι λένε!

► Το ΔΝΤ ανακοίνωσε για δεύτερη φορά μέσα σε λιγότερο από τέσσερις μήνες ότι δεν υπολόγισε σωστά τον δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή για την Ελλάδα. Ο οργανισμός έχει ιστορικό προηγούμενο στο να μην υπολογίζει σωστά τον δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή και να πέφτει πολύ έξω στις προβλέψεις του αναφορικά με τις τάσεις ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία (προέβλεψε το 2011 ότι ο ρυθμός ανάπτυξης για την Ευρώπη θα ήταν περίπου 2,2%, αλλά κατέληξε να είναι μάλλον αρνητικός), ωστόσο παραμένει πεισματικά προσηλωμένος στις ίδιες πολιτικές για τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια. Θα ήθελα κάποιο σχόλιό σας επί του θέματος.

«Ναι, έκπληξη, έκπληξη. Υπάρχει ένας πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών! Αυτό είναι γνωστό από τότε που ο Κέυνς δημοσίευσε το έργο του, Γενική Θεωρία, το 1936. Μια χώρα που εκδίδει το δικό της νόμισμα μπορεί να παρέχει εξαιρετικά ασφαλή χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία που όλοι θέλουν και οι κρατικές της δαπάνες μπορεί να δημιουργούν θέσεις εργασίας. Η μακροοικονομική θεωρία που αρνείται αυτό είναι τόσο άχρηστη όσο είναι η μεσαιωνική πρακτική της αφαίμαξης για τη σύγχρονη ιατρική. Μην ακούτε ποτέ οικονομολόγους που διαδίδουν τέτοιες ανοησίες. Όπως αυτοί του ΔΝΤ. Αγνοήστε τους πλήρως. Δεν ξέρουν τι λένε».

► Πιστεύετε ότι η σύγχρονη μονεταριστική θεωρία έχει ευρεία εφαρμογή στην παγκόσμια οικονομία σήμερα ανεξαρτήτως από το καθεστώς των νομισματικών ρυθμίσεων που μπορεί να επικρατεί;

«Απολύτως. Για παράδειγμα, μερικά χρόνια πριν εργαζόμουν για την Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης με σκοπό την εφαρμογή της θεωρίας του σύγχρονου χρήματος στις αναπτυσσόμενες χώρες και παρουσίασα μια επιστημονική μελέτη που εφάρμοζε τη θεωρία ακόμη και σε συστήματα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών για τα οποία το αμερικανικό δολάριο ήταν το προτιμητέο εγχώριο νόμισμα. Στη συνέχεια επέκτεινα τη μελέτη σε μια σειρά από άρθρα τα οποία οργάνωσα τελικά σε ένα βιβλίο που έφερε τον τίτλο, Σύγχρονη θεωρία χρήματος: Ένας οδηγός μακροοικονομικών για κυρίαρχα νομισματικά συστήματα (Modern Money Theory: A primer on macroeconomics for sovereign monetary systems). Νομίζω ότι **μερικές φορές η θεωρία του σύγχρονου χρήματος έχει αδικαιολογήτως περιοριστεί σε νομισματικά συστήματα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών**, με τους επικριτές να ισχυρίζονται ότι η θεωρία του σύγχρονου χρήματος ισχύει στην πραγματικότητα μόνο για τις ΗΠΑ και για μια χούφτα άλλες χώρες των οποίων τα νομίσματα έχουν παγκόσμια ζήτηση. Κατά την άποψή μου, αυτό είναι λάθος. **Η σύγχρονη μονεταριστική θεωρία ισχύει ανεξάρτητα από το αν μια χώρα διατηρεί κυμαινόμενο ή σταθερό σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών και ανεξάρτητα από το αν οι πολίτες της προτιμούν ξένα νομίσματα για κάποια είδη αγορών**. Οι υποστηρικτές της σύγχρονης μονεταριστικής θεωρίας συστήνουν την κυμαινόμενη συναλλαγματική ισοτιμία, αλλά αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ένα τέτοιο σύστημα δημιουργεί μεγαλύτερο χώρο για τη χάραξη πολιτικής και όχι επειδή δεν έχει εφαρμογή η θεωρία για το σύγχρονο χρήμα για το συγκεκριμένο σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών».

Η σύγχρονη μονεταριστική θεωρία ισχύει ανεξάρτητα από το αν μια χώρα διατηρεί κυμαινόμενο ή σταθερό σύστημα ισοτιμιών και από το αν οι πολίτες της προτιμούν ξένα νομίσματα για κάποια είδη αγορών

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε την πραγματική ιστορική προέλευση του χρήματος, μπορούμε ωστόσο να είμαστε σίγουροι ότι ήταν κρατικό χρήμα για τα τελευταία «τουλάχιστον 4.000 χρόνια»

► Ο Πολ Κρούγκμαν έχει ασκήσει κριτική στη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία, την οποία εσείς με τη σειρά σας προσπαθήσατε να διαψεύσετε. Ποιες ακριβώς είναι οι ενστάσεις του Κρούγκμαν για την MMT;

«Η αλήθεια είναι ότι ο Κρούγκμαν γίνεται καλύτερος με τα χρόνια. Έχει φτάσει σταδιακά στο σημείο να κατανοεί την προσέγγισή μας. Νομίζω ότι κάθε μία από τις επικρίσεις του για τη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία ήταν λανθασμένη και πολλοί από εμάς τον έχουμε διορθώσει.

Δεν το παραδέχεται αυτό, αλλά δεν με απασχολεί. Αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι (αθόρυβα) αλλάζει γνώμη και πλησιάζει όλο και πιο κοντά προς τη σύγχρονη μονεταριστική θεωρία. Δείτε, για παράδειγμα, το πρόσφατο άρθρο του (1 Φεβρουαρίου 2013) στο προσωπικό του ιστολόγιο με τον τίτλο: Moveable Feast Macroeconomics. Έχει σχεδόν απόλυτο δίκιο. **Ο Κρούγκμαν κατανοεί ότι μια χώρα που εκδίδει το δικό της κυρίαρχο νόμισμα δεν μπορεί ποτέ να χρεοκοπήσει**. Καταλαβαίνει απόλυτα, όπως και ο Ομπάμα, ότι **όλοι αυτοί οι υστερικοί των ελλειμμάτων σφάλλουν όταν λένε ότι οι ΗΠΑ θα ξεμείνουν από χρήματα**.

Ξέρει ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να φοβάται μια χώρα τους αυτόκλητους τιμωρούς των ομολόγων εάν εκδίδει το δικό της κυρίαρχο νόμισμα. Μπορεί να τους πει να πάρουν δρόμο ή να τους εξοφλήσει επιτόπου ή να θέσει τα δικά της επιτόκια σε όποιο επίπεδο επιθυμεί, ακόμη και σε μηδενικά επίπεδα.

Ο Κρούγκμαν τα κατανοεί όλα αυτά. Οποιαδήποτε διαφωνία παραμένει, είναι επειδή ο ίδιος δεν έχει εγκαταλείψει πλήρως το IS/LM μοντέλο, το οποίο είναι παλιό και προβληματικό. Το υπόδειγμα IS/LM δεν εσωκλείει το τραπεζικό και το χρηματοοικονομικό σύστημα και δεν λαμβάνει υπόψη τη χρηματοοικονομική αστάθεια. Κι αυτός είναι ο λόγος που ο Κρούγκμαν δεν κατανοεί τον Μίνσκυ».

► Συνδέεται κατ' ανάγκην η σύγχρονη μονεταριστική θεωρία με κάποια μακροοικονομική πολιτική ή ακόμη και πολιτική ιδεολογία;

«Με τη στενή έννοια, όχι. Έχω δημοσιεύσει κείμενα σε επιθεωρήσεις της αυστριακής οικονομικής σχολής. Σε ένα επίπεδο, η MMT περιγράφει πώς πραγματικά λειτουργούν τα πράγματα, χωρίς ιδεολογία και χωρίς πολιτικές συνταγές. Ωστόσο, εγώ είμαι εκείνης της σχολής που λέει ότι ο σκοπός δεν είναι απλά να κατανοήσουμε τον κόσμο, αλλά να τον αλλάξουμε.

Μερικοί συντηρητικοί της αυστριακής οικονομικής σχολής κατανοούν την MMT και είναι τρομοκρατημένοι. Θέλουν να πάμε πίσω σε κάποιο φανταστικό παρελθόν όπου χρησιμοποιούσαμε το χρυσό ως χρήμα, και θα χρησιμοποιήσουν ένα τέτοιο σύστημα προκειμένου να εμποδίσουν την προώθηση οποιασδήποτε προοδευτικής πολιτικής. Εγώ είμαι προοδευτικός και θέλω να κάνουμε βήματα μπροστά, **να χρησιμοποιήσουμε το νομισματικό σύστημα για να αμβλύνουμε προβλήματα όπως η ανεργία και η φτώχεια**. Δεν κρύβω την πολιτική μου ιδεολογία και κάνω χρήση της σύγχρονης μονεταριστικής θεωρίας για την προώθηση μιας προοδευτικής ατζέντας».

Σύντομα στο φως αδημοσίευτα έργα του Μίνσκυ του 1960-70

► Υπήρξατε μαθητής του Χάιμαν Μίνσκυ. Μπορούμε να πούμε ότι οι απόψεις του Μίνσκυ για τις τράπεζες ήταν βασισμένες στις αρχές της σύγχρονης μονεταριστικής θεωρίας;

«Εδώ υπάρχει ένα αστείο πράγμα. Το 1996, όταν τελείωνα το βιβλίο για τη θεωρία του σύγχρονου χρήματος, ανέφερα τον τίτλο που είχα κατά νου στον Μίνσκυ. Με κοίταξε παράξενα. Του είπα ότι μιλούσα για το ότι οι φόροι κινούν το χρήμα και για τον εργοδότη της έσχατης προσφυγής. Μου έριξε ξανά μια περίεργη ματιά, αλλά δεν είπε τίποτα. Θυμόμουν πως όταν ήμουν φοιτητής του, είχε μιλήσει για την αξία που αποδίδουν οι φόροι στο χρήμα. Και στο βιβλίο του Σταθεροποιώντας μια ασταθή οικονομία (Stabilizing an Unstable Economy), που δημοσιεύθηκε το 1986, υπάρχουν δύο άμεσες αναφορές γύρω από αυτή την ιδέα. Η μία αναφορά έχει να κάνει με το χρήμα της Ομοσπονδιακής Τράπεζας και η άλλη με το ιδιωτικό χρήμα. **Οι φόροι, δηλαδή, καθοδηγούν τόσο το χρήμα της Ομοσπονδιακής Τράπεζας όσο και το ιδιωτικό χρήμα**. Δεν θα μπορούσε να ήταν πιο ξεκάθαρος. Αυτό που δεν ήξερα **το 1996 ήταν ότι ο Μίνσκυ είχε ξεκινήσει να γράφει ένα καινούργιο βιβλίο, το 1989, με τον τίτλο Σύγχρονο χρήμα.** Την περίοδο 1991-93 παρουσίασε μελέτες που έδειχναν με ακριβή λεπτομέρεια πώς λειτουργούν τα σύγχρονα χρηματοπιστωτικά συστήματα καθώς συνέχισε να δουλεύει πάνω στο συγκεκριμένο βιβλίο. Και, φυσικά, είχε ήδη μια τεράστια συγγραφή έργων από τις δεκαετίες του 1960 και 1970 για τον εργοδότη της έσχατης προσφυγής με στόχο τον τερματισμό της ανεργίας και της φτώχειας, συμπεριλαμβανομένου ενός ακόμη ημιτελούς έργου, που αποτελείται από διάφορα κεφάλαια. Δυστυχώς, πέθανε αργότερα εκείνο το έτος και δεν είχα την ευκαιρία να του μιλήσω για αυτά τα αδημοσίευτα έργα, αλλά τα ανακαλύψαμε μερικά χρόνια αργότερα, όταν διαμορφώναμε το αρχείο του στο Levy Institute. Θα τα δημοσιεύσουμε σύντομα, οπότε να είστε σε αναμονή γιατί πρόκειται για τρομερή δουλειά. Κατά την άποψή μου, ήταν παρασάγγας ο μεγαλύτερος οικονομολόγος στοχαστής της μεταπολεμικής περιόδου. Είναι ένας τιτάνας της οικονομικής επιστήμης».

* Για λόγους διαφάνειας, αναφέρεται ότι ο Χ. Ι. Πολυχρονίου είναι επίσης μέλος του ερευνητικού προσωπικού και Policy Fellow στο Levy Economics Institute.

Συνέντευξη

«Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ιταλία και Ισπανία έπρεπε να δημιουργήσουν συνασπισμό δυνάμεων και να μην επιτρέψουν στο κέντρο να θέσει μια χώρα-μέλος του ευρώ έναντι του άλλου. Θα απαιτούσαν μαζί τέλος στη λιτότητα, ελάφρυνση του χρέους για όλους, πραγματικά δημοσιονομικά κίνητρα προς την περιφέρεια, πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης ή θα αποχωρούσαν από τη νομισματική ένωση. Και να αποχωρούσαν εάν δεν σταματούσε η επιβολή πολιτικών λιτότητας»

Οι Ευρωπαίοι ηγέτες χρησιμοποιούν τις ατέλειες του συστήματος προς όφελος ορισμένων συμφερόντων

Οι Γερμανοί καταστρέφουν το ευρωπαϊκό εγχείρημα. Είναι ντροπή!

► Ήσασταν ένας από τους ανθρώπους που υποστήριζαν από πολύ νωρίς ότι η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση χτίστηκε σε σαθρά θεμέλια και πως θα αντιμετώπιζε μεγάλες δυσκολίες σε περίπτωση που ξέσπαγαν χρηματοοικονομικές κρίσεις, οι οποίες αναπόφευκτα ξεσπούν σε ένα καπιταλιστικό σύστημα. Ήταν ο σχεδιασμός του ευρωσυστήματος απλώς ένα «τεχνικό λάθος» που οφείλεται σε ανεπαρκή κατανόηση για το πώς λειτουργούν οι νομισματικές ενώσεις ή οικοδομήθηκε με αυτό τον τρόπο επειδή εξυπηρετούσε ορισμένα συμφέροντα;

«Δεν μπορώ να προσποιηθώ ότι μπορώ να μπω μέσα στο μυαλό των ιδρυτών της ΟΝΕ. Ίσως να έκαναν λάθη, αλλά δεν υπήρχε κάποιο μεγάλο σχέδιο. Δεν ξέρω. Ωστόσο, αυτό που είναι σαφές τώρα είναι ότι όλοι **οι Ευρωπαίοι ηγέτες** καταλαβαίνουν πως το σύστημα έχει τρομερές ατέλειες και συνεπώς δεν έχουν καμία δικαιολογία για τον πόνο που προκαλούν στους λαούς που πλήττονται από την κρίση στην ευρωζώνη. Τώρα φαίνεται λοιπόν ότι **χρησιμοποιούν τις ατέλειες του συστήματος προς όφελος ορισμένων συμφερόντων**. Οι πολιτικοί παίζουν τα δικά τους παιχνίδια με τους ψηφοφόρους τους και από μια μεριά μπορώ να κατανοήσω το φόβο κάτω από τον οποίο λειτουργούν οι Γερμανοί πολιτικοί: αν φανούν ότι είναι γενναιόδωροι όσον αφορά την αντιμετώπιση απέναντι στους Έλληνες, μπορεί αυτό να τους κάνει να χάσουν τις εκλογές. Αλλά **με το να αναμοχλεύουν τα χειρότερα ένστικτα των ψηφοφόρων επιβάλλουν αφόρητη οδύνη για το μεγαλύτερο μέρος της υπόλοιπης Ευρώπης**. Καταστρέφουν όλο το ευρωπαϊκό εγχείρημα. Αυτό είναι ντροπή. Η Ευρώπη ακολούθησε αυτό το δρόμο στο παρελθόν, τη δεκαετία του 1930. Τα πράγματα δεν πήγαν καλά τότε και δεν θα πάνε καλά ούτε τώρα».

► Έχετε γράψει πολλά επιστημονικά κείμενα για την κρίση του ευρώ, συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής κρίσης. Κατά την άποψή σας, είχε πολλά περιθώρια επιλογής η Ελλάδα όταν κατέληξε στο μηχανισμό διάσωσης της ΕΕ και του ΔΝΤ ή θα έπρεπε να είχε χειριστεί με κάποιον τρόπο μια ελεγχόμενη χρεοκοπία και να επέστρεφε στη δραχμή; Αυτή είναι μια θέση που έχουν λάβει αρκετοί οικονομολόγοι τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ, αν και στην Ελλάδα σχεδόν κανείς δεν ήθελε να διανοηθεί το ενδεχόμενο της εξόδου από το ευρώ. Ποια είναι η δική σας θέση γύρω από αυτό το ζήτημα;

«Αυτό που πρότεινα εξαρχής για την **Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και την Ισπανία ήταν να δημιουργήσουν έναν συνασπισμό πολιτικών δυνάμεων και να μην επιτρέψουν στο κέντρο να θέσει μια χώρα-μέλος του ευρώ έναντι του άλλου**. Θα απαιτούσαν μαζί τέλος στη λιτότητα ή θα αποχωρούσαν από τη νομισματική ένωση – μια τακτική δηλαδή, όλοι για έναν και ένας για όλους. Ελάφρυνση του χρέους για όλους. **Πραγματικά δημοσιονομικά κίνητρα από το κέντρο προς την περιφέρεια**. Ένα πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης για όλες τις χώρες της ζώνης του ευρώ που πλήττονται από την κρίση. Χωρίς αυτές τις παραχωρήσεις, αποχωρούμε από την ευρωζώνη. Να το έκαναν σαφές. Πιστευτό. Και να αποχωρούσαν εάν το κέντρο δεν σταματούσε να επιβάλλει τις πολιτικές λιτότητας. Δεν χρειάζεται οι χώρες της περιφέρειας να εξυπηρετούν την ατζέντα της εγχώριας πολιτικής της Γερμανίας».

► Ωστόσο, δεν έγινε τίποτα από όλα αυτά. Και οι συσταλτικές πολιτικές που εξαγγέλθηκαν με τόσο πάθος από τη Γερμανία και τους ηγέτες της ΕΕ ως αναγκαίο μέσο για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών προβλημάτων και του χρέους των περιφερειακών χωρών της ευρωζώνης, ανεξάρτητα από το πώς προέκυψαν αυτά τα προβλήματα, έχουν αποδειχθεί απολύτως καταστροφικές για τις εν λόγω οικονομίες, προκαλώντας μαζικό πόνο στους πληθυσμούς τους και εμποδίζοντας την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Πώς εξηγείτε την επιμονή των αρχηγών της ΕΕ και ορισμένων πρωτευουσών να συνεχιστεί η λιτότητα στις υπερχρεωμένες χώρες της ευρωζώνης όταν τα αποτελέσματα είναι τόσο καταστροφικά;

«Όπως αναφέρθηκε, η προβληματική κατάσταση σήμερα στην ευρωζώνη ξεκινά από τη δυναμική της εγχώριας πολιτικής στη Γερμανία σε συνδυασμό με την επιθυμία να επιβληθεί **εργασιακή πειθαρχία**. Εδώ είναι το πρόβλημα. **Αυτοί που είναι ισχυροί στο κέντρο της ευρωζώνης αντιμετωπίζουν τις εξαγωγές ως το όχημα προς την ευημερία**. Η Γερμανία, φυσικά, έχει τη μεγαλύτερη επιτυχία με τη συγκεκριμένη πολιτική. Η Γερμανία ως οικονομία είναι τεράστια μέσα στην ΕΕ αλλά σχετικά μικρή σε σχέση με την παγκόσμια οικονομία. Μπορεί να συγκρατεί το κόστος ενώ αυξάνει την καινοτομία, βελτιώνει την αποτελεσματικότητα και εστιάζει στην υψηλή αξία των εξαγωγών προκειμένου να δημιουργήσει ζήτηση για την παραγωγή της (ένα μεγάλο μέρος της οποίας φυσικά μένει εντός της ΕΕ). Με αυτή την πολιτική η Γερμανία ίσως μπορεί να σταθεί ανταγωνιστικά απέναντι στην Ασία και την Αμερική. Αλλά αυτή η στρατηγική δεν έχει καμία πιθανότητα επιτυχίας για την Ευρώπη στο σύνολό της. **Ο κόσμος δεν είναι αρκετά μεγάλος για να παράσχει ζήτηση για τη δυνητική παραγωγική ικανότητα της Ευρώπης**, ενώ η ζήτηση στον πλανήτη Άρη δεν έχει ακόμα ενεργοποιηθεί. Και τα εργατικά χέρια είναι στα περισσότερα μέρη του κόσμου πολύ φθηνότερα από ό,τι είναι στην Ευρώπη. **Έτσι, η Γερμανία επιμένει στις πολιτικές του σφιξίματος του ζωναριού και της μείωσης του κόστους για όλη την Ευρώπη, πράγμα που δεν μπορεί ποτέ να λειτουργήσει επειδή οι Ευρωπαίοι δεν μπορούν να μειώσουν το βιοτικό τους επίπεδο στο επίπεδο του Βιετνάμ**. Αλλά ακόμη και αν μπορούσαν να το κάνουν, αυτό θα αποτελείωνε την ίδια τη Γερμανία.

Αν κάποιος ήταν εξαιρετικά κυνικός θα μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι ηγέτες της Ευρώπης τα κατανοούν όλα αυτά, αλλά δεν δίνουν δεκάρα τσακιστή επειδή σκοπεύουν να μεταφέρουν όλες τις θέσεις εργασίας στην Ασία ούτως ή άλλως. Δεν είναι εθνικιστές ούτε καν ευρωπαϊστές, αλλά θιασώτες της παγκοσμιοποίησης. **Η Ευρώπη μπορεί να μαραζώσει και να πεθάνει, αλλά οι μεγάλες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα βρουν εμπορικές αγορές και εργατικά χέρια στην Κίνα. Είναι πιθανό ότι αυτή είναι η πραγματική στρατηγική.** Δεν ξέρω. Αλλά δεν θα είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο. Κοιτάξτε τι έγινε στην Ιαπωνία, η οποία μετέφερε τεράστιο αριθμό θέσεων εργασίας στο εξωτερικό και σκότωσε στο τέλος τη δική της οικονομία».

Σε απαξίωση η αγορά ακινήτων και τα δάνεια «πνίγουν» τα νοικοκυριά

Χωρίς περιορισμούς από ρυθμιστικές-εποπτικές αρχές θα καταρρεύσει πάλι το χρηματοπιστωτικό σύστημα

► Παρά την εξελισσόμενη καταστροφή στην Ελλάδα και στις άλλες οικονομίες της περιφέρειας της ευρωζώνης, επικρατεί από το φθινόπωρο του 2012 μια σχετική ηρεμία στη ζώνη του ευρώ. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε με βάση αυτά που έχετε πει μέχρι τώρα ότι δεν πιστεύετε πως αυτή η ηρεμία θα διαρκέσει ακόμη για πολύ καιρό;

«Απαιτούνται θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις στην αρχιτεκτονική δομή της ευρωζώνης. Και οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα χρειαστεί να γίνουν αρκετά σύντομα επειδή πιστεύω ότι η παγκόσμια οικονομία οδηγείται πίσω στην κρίση και την ύφεση. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να υπάρξει ένα ισχυρότερο δημοσιονομικό κέντρο στην Ευρώπη, ανάλογο με αυτό του αμερικανικού θησαυροφυλακίου, που θα μπορεί να παρέχει χρηματοδότηση σε όλα τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης, αντί να επιβάλλει πολιτικές λιτότητας».

► Οι ΗΠΑ ήρθαν αντιμέτωπες προς το τέλος του περασμένου έτους με έναν «δημοσιονομικό γκρεμό». Πώς μπορεί να συνέβη κάτι τέτοιο για ένα έθνος που διαθέτει το δικό του κυρίαρχο νόμισμα και το αντιμετωπίζεται από τους επενδυτές ομολόγων σε όλο τον κόσμο ως το ασφαλέστερο μέρος για να σταθμεύσουν τα κεφάλαιά τους;

«Στην περίπτωση των ΗΠΑ ο λεγόμενος δημοσιονομικός γκρεμός ήταν αποτέλεσμα πολιτικών σκοπιμοτήτων. Μπορεί να υπάρχουν κάποιοι που πιστεύουν στις **ανοησίες ότι τελειώνουν τα χρήματα για τις ΗΠΑ και πως θα πρέπει συνεπώς να προχωρήσει η κυβέρνηση σε μια βαθιά δημοσιονομική εξυγίανση**, αλλά αυτοί είναι σχετικά ελάχιστοι. Η δημοσιότητα που δόθηκε στην πρόταση της σύγχρονης μονεταριστικής θεωρίας για ένα νόμισμα από πλατίνα αξίας ενός τρισεκατομμυρίου δολαρίων ήταν αρκετό για να διαλυθούν αυτές οι ανοησίες. Επίσης, τόσο ο πρώην πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας όσο και ο νυν έχουν πει ότι οι ΗΠΑ, ως εκδότης του δικού τους νομίσματος, δεν μπορούν ποτέ να καταστούν αφερέγγυα χώρα. Έτσι, νομίζω ότι **ο δημοσιονομικός γκρεμός είναι ένας μεγάλος συμβιβασμός μεταξύ Ρεπουμπλικανών και Δημοκρατικών προκειμένου να πετσοκόψουν δημοφιλή κοινωνικά προγράμματα**. Με άλλα λόγια, ένα τέχνασμα, ή όπως το έθεσε η Ναόμι Κλάιν, ένα δόγμα-σοκ. Οι ίδιοι δεν πιστεύουν ότι υπάρχει κανένα κίνδυνος χρεοκοπίας των ΗΠΑ».

► Ποια είναι η πρόβλεψή σας για την παγκόσμια οικονομία το 2013;

«Ο συνάδελφός μου στο Levy Economics Institute, Wynne Godley, συνήθιζε να λέει ότι κάνει υπολογισμούς με βάση τα στοιχεία, όχι προβλέψεις. Οι μάντεις και οι καθεστωτικοί οικονομολόγοι κάνουν προβλέψεις, όχι οι σοβαροί οικονομολόγοι. Και, φυσικά, είναι ευρέως γνωστό ότι οι καθεστωτικοί οικονομολόγοι πέφτουν διαρκώς έξω. Με την έννοια των υπολογισμών, ο Godley εννοούσε ότι κάποιος μελετά προσεκτικά τα τρία τομεακά ισοζύγια και τι θα πρέπει να συμβεί για να επιτευχθεί μια σειρά εναλλακτικών σεναρίων – δηλαδή, μια ενδεχόμενη δήλωση για το τι θα μπορούσε να συμβεί με δεδομένο τις πιθανές τάσεις.

Αν κοιτάξουμε τις ΗΠΑ, βλέπουμε ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών (τα οποία θα συνεχιστούν όσο τα άλλα κράτη βασίζονται στις εξαγωγές για ανάπτυξη) και πλεονάσματα στον ιδιωτικό τομέα καθώς τα νοικοκυριά συνεχίζουν να αποταμιεύουν για να αναπληρώσουν τον χρηματοοικονομικό πλούτο που αφανίστηκε με το ξέσπασμα της κρίσης. Και οι δύο από αυτούς τους τομείς λειτουργούν ως τροχοπέδη για την οικονομία των ΗΠΑ. Την ίδια στιγμή, **όλα τα επίπεδα του κρατικού τομέα υποχωρούν, κι αυτό αποτελεί μια επιπλέον τροχοπέδη για την ανάπτυξη της οικονομίας**. Δεν υπάρχουν θετικά στοιχεία για το άμεσο μέλλον. Και όντως, βλέπουμε να **επιβραδύνεται η αμερικανική οικονομία**, με την ανάπτυξη να καταγράφει στην πραγματικότητα αρνητική τάση. Ένα μεγάλο μέρος αυτού οφείλεται στο ότι οι περικοπές στις στρατιωτικές δαπάνες έχουν μειωθεί τα 9 από τα τελευταία 10 τρίμηνα. Οι καταναλωτικές δαπάνες αυξήθηκαν μόνο κατά 0,2% τον Ιανουάριο (το ήμισυ του Δεκεμβρίου), ενώ η αύξηση θέσεων εργασίας ήταν μόνο 157 χιλιάδες έναντι 200 χιλιάδων τον προηγούμενο μήνα. Και οι φόροι μισθοδοσίας αυξήθηκαν κατά 1.000 δολάρια ετησίως για την τυπική εργαζόμενη οικογένεια ως αποτέλεσμα του… συμβιβασμού για τον δημοσιονομικό γκρεμό, οπότε οι προοπτικές για την κατανάλωση είναι ακόμη χειρότερες.

Και **οι τραπεζίτες** συνεχίζουν να ψεύδονται, να εξαπατούν και να κλέβουν χωρίς κανένα φόβο δίωξης. **Οδήγησαν την αμερικανική αγορά ακινήτων σε κατάρρευση**, η οποία απέχει χρόνια από το να επανέλθει σε μια πιο σταθερή κατάσταση. Τα αμερικανικά **νοικοκυριά έχουν θαφτεί κάτω από** φοιτητικά **δάνεια** και χρέη πιστωτικών καρτών, που είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν το επόμενο κραχ. Οι τράπεζες αντιμετώπισαν την αγορά εμπορικών ακινήτων με τον ίδιο τρόπο που αντιμετώπισαν τη στεγαστική αγορά: έγιναν πολλά επισφαλή δάνεια και τώρα εμφανίζονται οι ίδιες τακτικές δόλιας κατάσχεσης στον εν λόγω τομέα. Χρειάζεται να αναφέρουμε τη στήριξη των τραπεζών στους μεγαλέμπορους ναρκωτικών και στους διεθνείς τρομοκράτες; **Οι τράπεζες κάνουν ξανά πάρτι σαν να είμαστε πίσω στο 2006, χωρίς περιορισμούς από τις ρυθμιστικές και εποπτικές αρχές**.

Δεν υπάρχει καμία ανακούφιση στον ορίζοντα. Θα καταρρεύσει πάλι το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Το πότε θα συμβεί αυτό μόνο ένας μάντης μπορεί να το προβλέψει».